

Literacy – State and Prospects
Езикова грамотност – състояние и перспективи

НЕПРЕДНАМЕРЕНО ИЗУЧАВАНЕ НА ОФИЦИАЛНИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЕЗИК В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ – ЗА ЕДНА ЕЗИКОВА СИТУАЦИЯ В РАЙОНИТЕ СЪС СМЕСЕН ЕТНИЧЕСКИ СЪСТАВ

Виктория Стойчева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Чрез анализ на резултати от анкета с ученици от начална училищна възраст, за които официалният български език е втори език, се конкретизира групата езикова ситуация в районите със смесен етнически състав в гр. Дулово, област Силистра. Очакването е да се очертаят перспективи за повишаване качеството на обучение по български език като втори език в I – IV клас, чрез което да се ограничи/предотврати отпадането от училище в следващи етапи и степени на образованието.

Keywords: Bulgarian as a second language, unpremeditated study, child, language situations in the mixed ethnic regions, reducing school dropouts

„Имам една мечта днес.“

М. Л. Кинг

1. Изучаването на официалния български език като втори език – реалност и предизвикателства

Българският език е официален език в Република България и един от официалните езици на Европейския съюз. Той е „първ и главен предмет“ (Т. А.-Балан) в нашето училище. „Чрез него се моделира речевото поведение на ученика като социална интеракция, като когнитивен процес, като идентификация и себеизява в съвременния свят“ (Мандева, 2015: 8).

През последните години този въпрос добива особена актуалност у нас във връзка с тревожно големия брой ученици от етническите малцинства, необхванати/отпадащи от училище^{2,4)}. Изследванията показват, че много от децата, за които официалният български език е втори език, срещат затруднения при педагогическото общуване в училище³⁾. От това следва допускането, че ако „...в първите години на обучението в училище устойчиво и удовлетворително се изградят умения за общуване на официалния български език, ще се предотврати/ограничи отпадане в следващи етапи и степени на образованието“ (Мандева, 2015: 8).

Езикът се учи преднамерено и непреднамерено, в училищни и в извънучилищни условия. За преднамереното изучаване на официалния български език като втори език в училищни условия напоследък се говори и пише много. Встрани от вниманието остава проблемът за непреднамереното му изучаване в извънучилищни условия.

Това определя *целта на изследването*: чрез анализ на резултати от анкетата с ученици от начална училищна възраст, за които официалният български език е втори език, да се конкретизира групата езикова ситуация в районите със смесен етнически състав в гр. Дулово, област Силистра и да се систематизират съответни изводи.

Очакването е да се очертаят перспективи за повишаване качеството на обучението по български език като втори език в I – IV клас, чрез което да се ограничи/предотврати отпадане от училище в следващи етапи и степени на образованието.

Методи на изследване са: анкета, теоретичен и емпиричен анализ.

2. Групи езикови ситуации в районите със смесен етнически състав

Основни компоненти на езиковата ситуация са езиците, които се говорят, и броят на хората, които ги използват. Като релеванти за описанието на езиковата ситуация се посочват още типове езици и тяхната субординация, езиците лингва франка и езиците с широко или местно разпространение. Езиковите общности се класифицират в зависимост от това като моно- или мултилингвални (Стойчева, и др., 2011: 65).

М. Георгиева диференцира три групи езикова ситуация в районите със смесен етнически състав (Георгиева, 2004: 4 – 9). *Първа група*. В населеното място няма интензивни контакти с българи и не съществува социална необходимост от усвояването на официалния български език. Турският/ромският език обслужва почти всички сфери на общуване. Налице е билингвизъм, при който турският/ромският е първи език, а официалният български език е втори. *Втора група*. В населеното място живеят различни етнически групи. Турският/ромският език се ползва в семейно-битовата сфера и в междуличностното общуване на обществени места, когато ситуациите разрешават това, но в останалите сфери (културна, обществена) се ползва официалният български език. *Трета група*. В населеното място живеят различни етноси, но езикът за общуване във всички сфери, без семейно-битовата, е официалният български език.

„Конкретната група езикова ситуация в районите със смесен етнически състав оказва съществено влияние върху равнището на владееене на официалния български език на старта в училище и върху произтичащите методически решения за постигане на регламентираните образователни стандарти в края на IV клас“ (Мандева, 2014: 6).

3. Анализ на резултатите от анкетиране на ученици от гр. Дулово, за които официалният български език е втори език

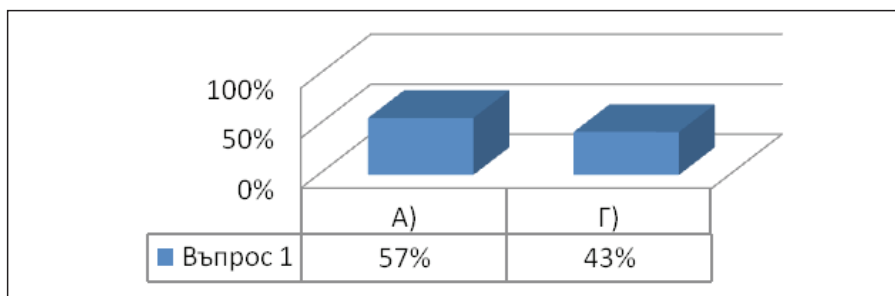
Анкетата е анонимна. По форма е стандартизирана, писмена. Структурирана е в: уводна част, основна част, заключителна част. Изградена е от четири анкетни въпроса, които според съдържанието са за мнение, отношение, оценка на анкетираните лица във връзка с поставени проблеми. По форма са закрити. Ползват се шестстепенни скали на възможните отговори.

През 2013 – 2015 г. са анкетирани 100 деца от II, III и IV клас на ОУ „Христо Смирненски“ – гр. Дулово, област Силистра. Учениците са с нормално психофизическо развитие, на възраст 9 – 10 години. За всички тях официалният български език е втори език. Обучавани са в мултикултурна училищна среда. Анкетатор е авторът на доклада.

Непосредствено преди анкетирането пред учениците се подчертава, че мулти- и плурилингвизмът, мултикултурните отношения са ценност. След логическа обработка на попълнените анкетни карти се извършва количествен и съдържателен анализ. Работи се с процентните изражения на реалните величини.

Първият анкетен въпрос е: „На какъв език общуваш с близките си вкъщи?“.

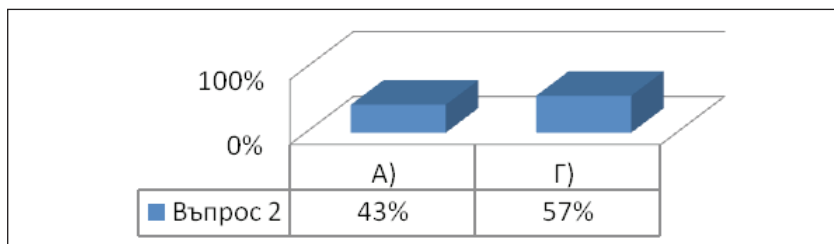
Възможните отговори са: (а) на турски език; (б) на ромски език; (в) на български език; (г) турски език и на български език; (д) на ромски език и на български език; (е) на друг/и език/езици.

Графика 1. Отговори на анкетен въпрос № 1

Вторият анкетен въпрос е: „На какъв език общуваш с хората в квартала, където живееш?“.

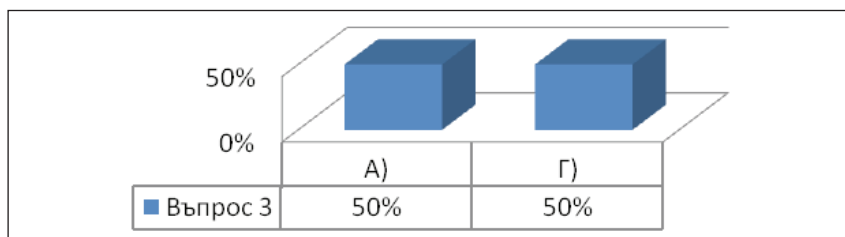
Възможните отговори са: (а) на турски език; (б) на ромски език; (в) на български език; (г) на турски език и на български език; (д) на ромски език и на български език; (е) на друг/и език/езици.

Графика 2. Отговори на анкетен въпрос № 2

Третият анкетен въпрос е: „На какъв език общуваш с хората, когато пътуваш в автобуса, разхождаш се в парка или на други места в града?“.

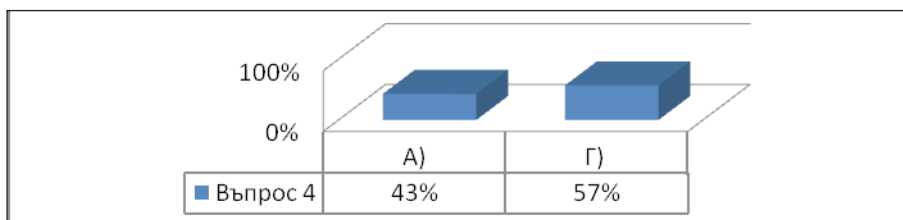
Възможните отговори са: (а) на турски език; (б) на ромски език; (в) на български език; (г) на турски език и на български език; (д) на ромски език и на български език; (е) на друг/и език/езици.

Графика 3. Отговори на анкетен въпрос № 3

Четвъртият анкетен въпрос е: „На какъв език общуваш със съучениците си през междучасието?“.

Възможните отговори са: (а) на турски език; (б) на ромски език; (в) на български език; (г) на турски език и на български език; (д) на ромски език и на български език; (е) на друг/и език/езици.

Графика 4. Отговори на анкетен въпрос № 4

Изводи

1. Получените данни и техният анализ позволяват да се заключи, че анкетираните ученици изучават официалния български език като втори език в условията на втората група от езиковите ситуации в районите със смесен етнически състав. Турският език се ползва в семейно-битовата сфера и в междуличностното общуване на обществени места, когато ситуацията разрешава това, като в останалите сфери се ползва официалният български език.

2. Важният извод за училищната практика е: съчетават се ефектите от преднамереното и непреднамереното изучаване на официалния български език. Образователната институция трябва да се възползва максимално от това и да осигури условия за нов, качествен тласък в езиковото и социокултурно израстване на детето.

4. „I Have a Dream“ – моят прочит

„Имам една мечта днес!“ – казва Мартин Лутър Кинг през 1963 г. в една от най-великите речи в историята на човечеството. Години по-късно хората са оценявани не според етнически, езикови, културни и др. различия, а според своя характер. Задължително е тази реалност да отразение в съвременното училище. От всички нас – студенти, учители, родители, политици и експерти – зависи да кажем: „Имам една мечта днес!“. Мечта да осигурим равен достъп до образование и качествено образование на всяко дете, независимо от неговия етнос, език, култура.

БЕЛЕЖКИ

1. М. Л. King. <http://www.dadalos-iizdv.org/vorbilder/mlk/ml_king.htm> (09.03.2015).
2. Препоръка на Съвета 2011: Препоръка на Съвета от 28 юни 2011 г. относно политики за намаляване на преждевременното напускане на училище. Официален вестник на Европейския съюз, 01. 07. 2011, С 191/1.
3. Проект 2006: Проект „Предотвратяване на отпадането от училище в България”. МОН и УНИЦЕФ. <<http://www.unicef.bg/public/files/press/12.pdf>> (09.03.2015).
4. Стратегия 2013: Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020) <www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=3302> (09. 03. 2015).

ЛИТЕРАТУРА

Георгиева, М. (2004). *Обучението по български език в условия на билингвизъм*. Шумен: УИ „Еп. К. Преславски“.

- Мандева, М. (2014). За езиковите ситуации, в които децата изучават българския език като втори език – „доклад“ по един „ненаписан доклад“. *Образование*, 6.
- Мандева, М. (2015). *Увод в методиката на обучението по български език (начален етап на основната образователна степен)*. <<http://my.uni-vt.bg/loged/publ/Default.aspx>> (09.03.2015).
- Стойчева, М. и др. (2011). *Езикови политики. България – Европа*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

REFERENCES

- Georgieva, M. (2004). *Obuchenieto po balgarski ezik v usloviya na bilingvizam*. Shumen: UI “Ep. K. Preslavski”.
- Mandeva, M. (2014). Za ezikovite situatsii, v koito detsata izuchavat balgarskiya ezik като втори език – “doklad” po edin “nenapisan doklad”. *Obrazovanie*, 6.
- Mandeva, M. (2015). *Uvod v metodikata na obuchenieto po balgarski ezik (nachalen etap na osnovnata obrazovatelna stepen)*. <<http://my.uni-vt.bg/loged/publ/Default.aspx>> (09.03.2015).
- Stoycheva, M., i dr. (2011). *Ezikovi politiki. Balgariya – Evropa*. Sofiya: UI “Sv. Kliment Ohridski”.

UNPREMEDITATED STUDY OF THE OFFICIAL BULGARIAN LANGUAGE AS A SECOND IN THE PRE-SCHOOL AGE - FOR A LANGUAGE SITUATION IN THE REGIONS WITH MIXED ETHNIC GROUP

Abstract. Through the analysis of the investigation’s results of students from pre-school age, for whom the official Bulgarian is a second language, the situation of the language group in the mixed ethnic region in Dulovo town, Silistra Municipality is specified. The expectation is to outline the perspectives of increasing quality of Bulgarian language tuition as a second language in 1st to 4th grade, whereby expulsion from school in the next stages and degrees of education to be prevented.

Mrs. Viktoria Stoicheva

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: vikist93@abv.bg